

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Dramatik i udvalg

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Dramatik i udvalg", i Heiberg, Johan Ludvig: *Dramatik i udvalg*, udg. af Jens Kr. Andersen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2000, s. 539. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl04val-shoot-idm140721243287392/facsimile.pdf> (tilgået 04. maj 2024)

Anvendt udgave: Dramatik i udvalg

Julespøg som en ligegyldig drengestreg. Heiberg, der var sin modstander klart overlegen i vid og elegance (aldrig Grundtvigs forcer), svarede igen med publikationen *Ny A-B-C-Bog i en Times Undervisning til Ære, Nytte og Fornøielse for den unge Grundtvig. Et pædagogisk Forsøg af Johan Ludvig Heiberg* (1817, optrykt i *Pros. Skr. X*, 1861, p. 3-30). Nu skulle Grundtvig lære at læse! Skriftet var, helt ud i typografien, en efterligning af datidens rimede ABC'er, og flere af rimene indeholder ganske grove hib til Grundtvig og hans aktuelle, problematiske situation. Fejden fortsattes med indlæg fra begge parter og kommentarer fra udenforstående (herom i F. Lundgreen-Nielsen: *Det handlende ord: N. F. S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik II*, 1980, p. 712f), men afsluttedes forsonligt.

3. *Aprilsnarrene, Recensenten og Dyret, Nei:* vaudeviller

Det har ovenfor (p. 528) været omtalt, at Heiberg, umiddelbart efter at han var slået igennem som den danske vaudevilledigter *par excellence*, desuden leverede en genreteoretisk redegørelse til forklaring af og forsvar for denne sin særlige dramaform. Ligeledes, at sådanne redegørelser fra Heibergs hånd skatter til Hegels spekulative filosofi: Hvert genrebegreb udvikler sig i kraft af en immanent dynamik gennem triadiske forløb til stadig højere (mere komplekse) former.

Med de tre stjerneeksempler på den Heiberg'ske vaudeville, som lægges frem i dette bind, er det nok værd at dvæle lidt ved, hvordan digteren – som sin egen teoretiker – definerer genren. Hovedkilderne hertil er: *Om Vaudevillen som dramatisk Digtart og om dens Betydning paa den danske Skueplads* (udg. separat 1826, optrykt i *Pros. Skr. VI*, 1861) og »Svar paa Hr. Prof. Oehlenschlägers Skrift »Om Critiken i Kjøbenhavns flyvende Post over Væringerne i Miklagard« (oprindelig trykt i *Kjøbenhavns flyvende Post* 1828, optrykt i *Pros. Skr. III*, 1861), to arbejder, det lønner sig at studere i sammenhæng. Af titlerne alene fremgår det karakteristiske forhold, at Heibergs litteraturteori udspringer af og tjener ham som

grundlag for aktuell litteraturkritik og polemik. Herudaf vil vi i det følgende søge at udestillere hans genrebestemmelser, så vidt muligt ved hjælp af ordrette citater. Man bør være opmærksom på, at Heiberg i forbindelse med de første *Prosaiske Skrifter* (1841) reviderede og raffinerede netop den dramaturgiske del af sin genrelære; det vil være denne version, vi her holder os til. I hver triade af genrer repræsenterer det første led en umiddelbar form/tilstand, det andet led dennes reflekterede modsætning, medens det tredje led, syntesen, forener de foregående ved at optage dem i sig, hvorved modsætningen mellem dem ophæves på dette højere niveau. I genrerne system hedder de tre led: det lyriske, det episke og det dramatiske, og: »Den dramatiske Poesie er ingen simpel Forbindelse af den lyriske og episke, men en høiere og mere concret Eenhed af begge, hvori det Lyriske ikke længere er lyrisk, og det Episke ikke længere episk, thi begge disse Elementer have saaledes gennemtrængt hinanden, at de begge ere blevne til noget Nyt.» (*Pros. Skr.* III, p. 205). Den dramatiske digtning, Heibergs hovedinteresse, får den mest detaljerede underinddeling, idet der først opstilles »en tredobbelt Udviklingsgrad af den dramatiske Poesie, nemlig en umiddelbar, en reflecteret, og Eenheden af begge. Først i den sidste bliver Ideen af det Dramatiske fuldkommen realiseret.» (*Pros. Skr.* III, p. 225). Disse tre drama-typer benævnes så: det umiddelbare drama, tragedien og komedien, og det første deles i en lyrisk art (ex.: Oehlenschlägers *Sanct Hansaften-Spil*, Tieck), en episk art (ex.: Shakespeares »histories») og en syntese deraf (ex.: Oehlenschlägers *Aladdin*, Goethes *Faust*). Tragedien underinddeles ikke, det gør derimod komedien, hvor »den moralske Idee igjen [vender] tilbage til sin Umiddelbarhed.» (*Pros. Skr.* III, p. 238):

Paa det umiddelbare Trin er Comedien den saakaldte lavere Comedie, Burlesken eller Farcen, hvori det Almindelige er det Herskende. Reflexionen heraf er den høiere Comedie, hvori det Individuelle, det Psychologiske gjør sig gjældende. Eenheden af begge kunde man kalde den universelle Comedie. Den høiere Comedie kan være lyrisk eller episk, eller Eenheden af begge. I lyrisk Form er den *Characterstykket* (...) Den høiere

Comedie i episk Form er *Sørgespillet*; og Eenheden af Characterstykket og Sørgespil er det egenlig saakaldte Drama eller *Lystspillet*. (...) I sin umiddelbare Form er den universelle Comedie af lyrisk Natur (...) Den *aristophaniske* og den *calderonske* Comedie ere de berømteste Exempler paa denne Digtart. Reflexionen heraf er den *musikalske Comedie* (...) Den musikalske Comedie er i lyrisk Form *Opera*, i episk *Melodrama*; Eenheden af Opera og Melodrama er en Digtart som indbefatter *Syngespillet*, *Operetten* og *Vaudevillen*. Den Eenhed endelig, hvortil den universelle Comedie selv udvikler sig, er den *speculative Comedie* (...)

(*Pros. Skr. III*, p. 243-45)

Så nåede vi frem! Præmisserne er etableret for den følgende, relative og kontrastive definition af vaudevillen:

Hvad Vaudevillen isærdeleshed angaaer, saa er den ifølge det Foregaaende, et Situationsstykke, med [netop kun] løselig antydede Characterer [modsat opera og syngespil, men ligesom melodramaet], og hvor Sangen træder i Dialogens Sted overalt hvor denne har hævet sig til de interessanteste Punkter [omvendt syngespillet].

(*Pros. Skr. VI*, p. 54f)

Ligesom Heiberg blev vaudevillernes tidligste teoretiker, var han blandt deres første egentlige kritikere. Han diskuterer helst teknikken i de aktuelle digterværker, incl. sine egne, og »Det *Techniske* i et Digtværk kalder jeg dets Overensstemmelse med den Digtart, hvortil det hører» (*Pros. Skr. III*, p. 198). Polemiske modstandere belæres med overlegen sikkerhed, hvis de er gået fejl af kategorierne, og under genrebestemmelserne af egne værker leveres ofte højt værdifulde bidrag til deres forståelse. Den ovenfor citerede modsætning mellem karakter- og situationskomedie benyttes således til bestemmelse af *Recensenten* og *Dyret*:

Recensenten og *Dyret* er af alle Forfatterens Vaudeviller den som meest nærmer sig til at være et Characterstykke, og det endda